

(G I S P!)

#9

ART SPIEGELMAN

ERRÓ

DRAWN &
QUARTERLY

OPTIMAL
PRESS

Love

MYNDRÄSÖGUMESSA

(GISP!)

COMICS FESTIVAL

INTRODUCTION

To many adults, comics are no more than a long-forgotten childhood treat or a brief chuckle in the newspaper. But across the world, the view is very different, as comics have transformed into books printed on good quality paper in full colour as classic fiction. In Iceland we've had just a taste of these, thanks to the adventures of Tintin and Asterix, and the change in attitude is also evident from a number of American comic heroes, who have been turned into popular films in recent years.

The French have a habit of intellectualising about popular culture and recognising the genius behind it, and it is especially through French cultural discussions that the comic has in the last few decades drawn more attention as a recognised art form called bande dessinée (literally: 'drawn strip') or B.D. for short - that has become a national passion.

After May 1968, France's left-wing, left bank intelligentsia turned culture upside down and in this heady climate cartoonists enjoyed a new freedom to introduce a great diversity of subjects and styles into the comics format. Critics theorised about comics as a valid and autonomous medium, loaded with potential, and christened it 'the 9th Art'. B.D. writers and artists became celebrities, fêted in the media and honoured by the art world.

From this background have emerged a number of sophisticated and stimulating comics in many countries in the world, crafted by remarkable illustrators and inventive writers, and targeted at not only the young but also at a discriminating readership. In the hands of these artists, comics can become a surprisingly powerful fantasy medium which combines the wit and nuance of carefully chosen text with sumptuous, evocative illustration, blending the best of both the visual and the verbal into vivid, involving narratives, where the power of prose and picture are multiplied.

Comics have for the past few decades enjoyed a quiet but growing following in Iceland, and a whole generation of artists has been dedicated to this art form, 'the 9th Art', working in the international context of the medium. In this international exhibition at the Reykjavik Art Museum we celebrate comics as art, presenting some of the best and most provocative work being carried out in the field. We also examine how comics have influenced other art, especially through the work of Erró, one of many artists who have sought inspiration and visual referenced in 'the 9th Art'.

Enjoy,

EIRÍKUR ÞORLÁKSSON
Director Reykjavik Art
Museum

INNGANGUR

Í augum margra fullorðinna eru myndasögur

lítið annað en löngu gleymd æskuskemmtun eða tilefni smá hláturs yfir dagblóðunum.

En víða um heim er viðhorfið annað, þar sem myndasögur hafa orðið að bókum sem eru prentaðar á gæðapappír og í öllum litum, líkt og hefðbundnar skáldsögur; Hér á landi höfum við kynnst þessu lítillega í gegnum bækur um ævintýri Tinna og Ástriks, og til vitnis um breytt viðhorf má einnig nefna fjölda af amerískum myndasöguhetjum, sem hafa orðið að vinsælum kvikmyndum á síðustu árum.

Frakkar hafa lagt í vana sinn að draga fram

vitsmunalegu hliðina á dægurmenningu og viðurkenna þá sníld sem liggur að baki, og það er einkum fyrir menningarumræðu í Frakklandi sem myndasagan hefur á síðustu áratugum notið vaxandi athygli sem viðurkennt listform undir heitinu bande dessinée (þýtt beint: röð teikninga) eða B.D. í styttingu – og sem hefur orðið að ástríðu meðal frönsku þjóðarinnar.

Eftir maí 1968 snéru vinstrisinnaðir menningarvitar Frakklands

á vinstri bakkanum í París menningunni á haus, og í þessu magnþrungna andrúmslofti nutu myndasögusmiðir frelsis til að kynna afar fjölbreytt viðfangsefni og stíla inn í form myndasögunnar. Gagnrýnendur fjölluðu um myndasöguna sem fullgildan og sjálfstæðan listmiðil, hlaðinn möguleikum, og nefndu hana 'níundu listina'.

Myndasöguhöfundar og listamenn urðu stjórnur sem var hampað í fjölmiðlum og voru heiðraðir í listheiminum.

Á þessum grunni urðu til fjölmargar háþróaðar og áreitnar myndasögur í ýmsum löndum heims, gerðar af frábærum listamönnum og frumlegum höfundum, og sem ekki voru aðeins ætlaðar æskufólki heldur einnig gagnrýnum lesendum. Í höndum þessara listamanna urðu myndasögur óvænt að öflugum miðli ímyndunarinnar, sem tengir saman andrúki og blæbrigði vandlega valins texta við mikilfenglegar og örvandi myndir, og blandar þannig saman hinu besta úr hinu myndræna og talaða máli í lifandi, margslungnar sögur, þar sem orka ritmáls og myndar margfaldast.

Myndasögur hafa á síðustu áratugum notið hljóðlátrar en vaxandi athygli á Íslandi, og heil kynslóð listamanna hefur helgað sig þessum listmiðli, 'níundu listinni', og unnið í alþjóðlegu samhengi miðilsins. Í þessari alþjóðlegu sýningu í Listasafni Reykjavíkur fögnum við myndasögunni sem listgrein, og kynnum til sögunnar sumt af því besta og mest ögrandi sem er verið að gera á þessu sviði. Við rannsökum einnig hvaða áhrif myndasögur hafa haft á aðra myndlist, einkum í gegnum verk Erró, sem er einn af fjölmörgum listamönnum sem hafa sótt innblástur og myndrænar tilvísanir í 'níundu listina'.

Njótið vel.

Nian

BJARNI HINRIKSSON

Á MÖRKUNUM

Þetta níunda líf myndasögublaðsins Gisp! er hvort tveggja vettvangur nýrra myndasagna og sýningar skrá myndasögumessunnar NÍUNNAR.

Nú eru liðin þrettán ár síðan Gisp! hópurinn hafði forgöngu um stóra sýningu á Kjarvalsstöðum þar sem sýnd voru verk íslenskra og franskra myndasagnahöfunda. Síðan hefur staða myndasögunnar á Íslandi um margt breyst. Aðrar sýningar fylgdu í kjölfarið og útbreiðsla myndasagna jókst með tilkomu sérstakra myndasagnadeilda á bókasöfnum, bókabúðinni Nexus og reglulegri og vandaðri umfjöllun í fjölmiðlum. Myndasögur hafa í auknum mæli fundið sér vettvang á síðum tímarita og dagblaða en bókaútgefendur halda sig ennþá að mestu til hlés.

Með nokkrum sýningum á annarri hæð Hafnarhússins viljum við endurtaka leikinn frá 1992 og leita í þetta sinn norðar. Hver er staða Gisp! og íslensku myndasögunnar í dag? Hver er skyldleiki hennar við systur sínar vestan hafs og austan? Hver eru tengslin við íslenska myndlistarheiminn? Hvaða myndasögubrölt er þetta í Eró?

Á Íslandi er myndasagan frekar nýtt tjáningarform sem á sér stutta fortíð, fær ef nokkrar hefðir og ótraustan útgáfugrundvöll. Síðustu 20 ár eða svo hefur þó margt þokast í rétta átt og kannski hefur

NÍAN loksins lagst að bryggju með myndasögufeng sinn. Með skandinavískum myndhöfundum Optimal Press útgáfunnar í Svíþjóð og kanadískum höfundum frá Drawn & Quarterly, auk Bandaríkjamannsins Arts Spiegelmanns og Bretans Daves McKeans, gefst tækifæri til að stefna saman skipum frá löndum beggja megin Atlantshafsins og setja niður akkeri í Reykjavík til fundar við íslenska höfunda.

Myndasagan notar jöfnum höndum tvö af helstu tjáningarformum mannsins, orð og mynd. Þar að auki dansar hún línudans á mörkum afþreyingarinnar og listarinnar. Hún sprettur upp úr heimi hins fjöldaframleidda en hefur í auknum mæli orðið vettvangur persónulegrar tjáningar. Þræðirnir sem liggja milli listgreina og landa eru ekki alltaf sýnilegir, landamærin geta verið óljós og erfitt að henda reiður á hvað býr í óbyggðunum.

Í meginál NÍUNNAR er gerð tilraun til að spegla íslensku myndasöguna í myndasögum landanna beggja megin Atlantshafsins. Í því skyni er reynt að nálgast myndasöguna að nokkru gegnum útgáfuhlið hennar. Þó Optimal Press (Gautaborg) og Drawn & Quarterly (Montreal) séu ekki listamannahópar í sama skilningi og Gisp! hafa útgefendurnir Ingemar Bengtsson og Chris Oliveros mjög skýra útgáfusýn og á rúmum áratug hafa þeir skapað sér sterka stöðu í útgáfu metnaðarfullra höfundarverka. Gisp! gaf út sitt fyrsta

myndasögublað 1990. Sama ár gaf Drawn & Quarterly út fyrsta hefti samnefnds blaðs. Ári seinna kom út fyrsta myndasögubók Optimal Press. Gisp! hefur birt sögur eftir nokkra höfunda Optimal Press og D&Q hefur gefið út sögur ýmissa evrópskra höfunda, þ.á.m. norrænna.

Hins vegar er reynt að varpa ljósi á ýmsa þræði er tengja myndasöguna og myndlistina, sérstaklega á Íslandi. Á rúmum áratug hafa félagar Gisp! hópsins farið ólíkar leiðir í listsköpun en myndasagan er það form sem sameinar hópinn. Kjarninn í Gisp! hópnum er sem fyrr Bjarni Hinriksson, Halldór Baldursson, Jóhann L. Torfason, Ólafur J. Engilbertsson og Þorri Hringsson. Auk þeirra hafa fjölmargir listamenn átt efni í tölublöðunum átta sem hingað til hafa birst og tengslin við myndlistina eru augljós. Í landi þar sem litil hefð er fyrir útgáfu innlendra myndasagna er erfitt að einbeita sér eingöngu að gerð myndasagna. Þar að auki má með réttu segja að Gisp! spretti upp úr jarðvegi myndlistar fremur en bókmennta. Allir eru Gisp! arar menntaðir á sviði sjónlista og útgáfa hópsins að mörgu leyti persónulegur tilraunavettvangur.

Við látum gestum sýningarinnar eftir að spinna eigin þræði í myndasögulandinu en fylgjum þeim úr hlaði með nokkrum orðum um þær útgáfur sem minnst er á fyrr í þessari grein.

GUÐ
DÓMLEG

OG
Pína

GISPI 1990-1999

ihhri
SPenna

„Eina sameiginlega og meðvitaða markmið okkar sem að GISP! stöndum er að blaðið komi út alla vega einu sinni, eða tvisvar, en helst á þriggja mánaða fresti. Einnig að innihald og frágangur sé þannig að forfeður okkar þurfi ekki að skammast sín. Og loks að einhver lesi blaðið. Síðustu árin hefur myndasagan tekið miklum breytingum, bæði vestan hafs og austan, og mun halda því áfram. Þeir sem greina í GISP! eitthvað af RAW, Moebius, tæru línunni, pönki, dúkristu eða þjóðlegum fróðleik eru ekki alveg á villigötum hvað varðar áhrifavalda, en gætu um leið leitað miklu víðar. Í Gisp! munu fyrst og fremst birtast myndasögur en einnig, eftir því sem efni og aðstæður leyfa, greinar er fjalla um þær eða yfirleitt annað sem okkur finnst sérlega áhugavekjandi. Við hvetjum þá sem lúra á góðum myndasögum að hafa samband, sérstaklega kvenmenn, því þrátt fyrir að við höfum ekkert á móti drengjamenningu viljum við heldur ekki breytast í rótarí-klúbb.“

Úr ritstjórnargrein í fyrsta tölublaði *Gisp!*, haustið 1990.

Haustið 1990 var staða myndasögunnar á Íslandi ekki beysin. Nokkuð var liðið síðan Fjólvi og lóunn höfðu að mestu gefist upp fyrir myndbandabylgjunni sem reið yfir Norðurlönd og ruddi fjöldalesnu myndasögunni út af sölulistum bókabúðanna. Ekki hafði tekist að festa þýðdu myndasöguna í sessi hérlendis sem lesefni fyrir fulloröna (man einhver eftir *Birnu Breiðfjörð?* Eða bókinni eftir *Claire Bretecher?*) Innflutningur á myndasögum takmarkaðist við þröngt skorinn stakk amerískra hasarblaða, safnbækur vinsælla dagblaðaræmna og stöku merkisbók engilsax-neskra myndasagnamennta sem annað slagíð villtust upp í hillur Máls og menningar og flutu þar um í litlu samhengi við hillufélaga sína. Um það bil tíu árum áður hafði þó verið hægt að ganga að *Pilote* mánaðarlega í Bóksoðu stúdenta - og það á frönsku!

Auðvitað hafði akurinn verið til um tíma og eitthvað hafði verið myndast við að plægja hann en holt og bolt var íslenska myndasöguhræktin einstaklega berangursleg. *Bandormur* var nokkum veginn eina reglulega (í afskaplega frjálsum skilningi þess orðs) útgáfan sem til var. Engir útgefendur, fáir höfundar, lítil þekking á þessu fyrirbæri, myndasögunni.

En mitt í þessu menningarsvartnætti kom fram á sjónarsviðið nokkrir drengir sem aldrei höfðu verið í kór, tilheyrðu flestir meyjarmerkinu, höfðu ekki fengið útrás í pönkinu og töldu sig langt frá því að vera nórdá þótt þeir hefðu gaman að því að föndra með orð og myndir. Enda eru þeir í dag borgaralega vörðkenndir heimilisteður, fyrirmyndar skattborgarar og máttulega merkileg tannhjól í aðskiljanlegum myndhöfundar-/myndlistarafkimum íslenska fjármagnsríkisins. En það er önnur saga, hér verður stíkláð á stóru í sögu *Gisp!* Fljótlega eftir að sú saga hófst hættum við að gera greinarmun á *Gisp!*-hópnum og myndasögublaðinu *Gisp!* sem var akkeri hópsins og veltvangur.

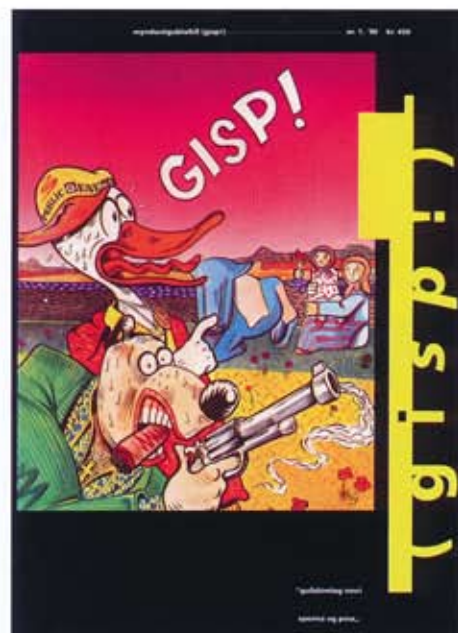
Því Guðdómleg innri spennan og pínan skyldi blaðið

heita, með vísan í það sem framundan var en einnig sem ódur til hins danska *Anders And*. Sá hefur með góðu og illu fóstorað okkur öll. Í ritstjórn fyrsta blaðsins voru Þórarinn Leifsson, Ólafur J. Engilbertsson, Jóhann L. Torfason, Halldór Baldursson, Bragi Halldórsson og Bjarni Hinriksson. Þórir Hringsson átti einnig sögu í blaðinu og kom eftir það inn í ritstjórnina. Bragi datt hins vegar út strax eftir fyrsta blaðið. Þórarinn var misvirkur og gekk endanlega úr skaftinu þegar leið á.

Sjálfútgáfa höfunda var orðinn sterkur þáttur í útgáfu myndasagna í Evrópu og Bandaríkjunum, ýmist vegna þess að hefðbundnir útgefendur voru fastir í viðjum gamalla viðhorfa eða þá hreinlega vegna þess að útgefendur voru ekki til staðar. Besta dæmið um þessa þróun er franska útgáfan *l'Association*. Hún var, ekki ólíkt *Gisp!*, samansett af hópi ungra myndasöguhöfunda sem fékk takmarkaðan hljómg grunn hjá stærri útgefendum og ákvað að gera þetta sjálfur. Á rúmum fimmtán árum hefur *l'Association* haft griðarleg áhrif á útgáfu í Frakklandi og sumir höfundanna eru taldir meðal þeirra fremstu í dag. Nægir þar að nefna Lewis Trondheim og David B. *Gisp!* byrjaði á sömu fátæklegu nótnum og *l'Association* en síðan skildu leiðir, Frakkarnir dündruðu út heilu bókasinfóniunum en *Gisp!* kastaði áfram fram stíklum og vísam.

En í upphafi var mikið af orðum og myndum og stórhuga létum við prenta fyrsta tölublaðið í 2000 eintökum.

Já, 2000 eintökum. Dreift í allar bókabúðir og sjöppur á höfuðborgarsvæðinu. Allir í ritstjórninni eiga ennþá nokkra kassa uppi á hálofti. Útgáfan var fjármöggnuð með sérteiknuðum auglýsingum, m.a. frá Smekkleysu, (sem á tímabili var að hugsa um að gerast formlegur útgefandi og lánaði okkur kennitölu við útgáfu annars og þriðja tölublaðs) og síðar framlagi frá hverjum og einum til að borga tap.

Gisp! 1, kápumynd eftir Halldór Baldursson 64 síður, kápa í lit, innsíður svart-hvítar, Útgáfufélag *Gisp!* haust 1990 upplag 2.000

BRAGI ÁSGEIRSSON, MORGUNBLAÐINU, 7. DES 1990:

„Það er margt yfirmáta dásamlegt í útlandinu dettur manni í hug við uppflettingu myndasögublaðsins „Gisp“, en fyrsta hefti þess er nýkomið út - og satt að segja því miður hér á landi.“

ADALSTEINN INGÓLFSSON, DV, 3. DES 1990:

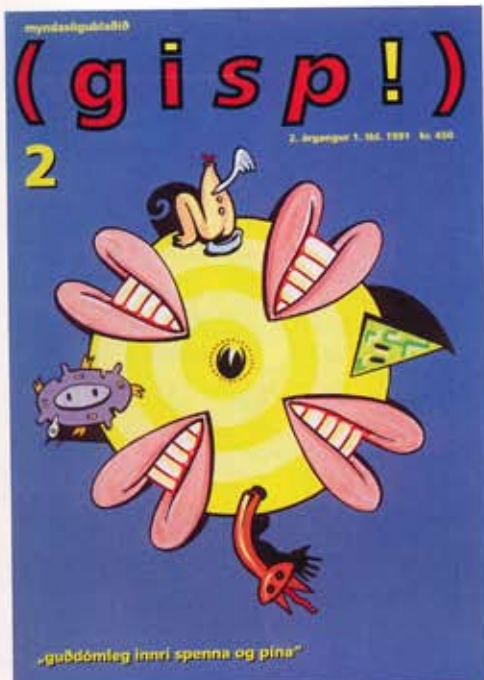
„Ég óska útgefendum velfarnaðar, bið í óþreyju eftir næsta blaði...“

AFGREIÐSLUSTÚLKA Í SJOPPU Í VOGUNUM, 22. DES 1990:

„Ætliarðu virkilega að kaupa þetta?“

Jazzhljómsveit Konráðs Bé, Hótel Borg, desember 1990. Tveir úr ritstjórn *Gisp!* komu fram með stúdentshúfur og lásu upp myndasögu um kvöldið í von um að það væki athygli á *Gisp!* Algjörlega misheppnað sem söluáttak og listrænt gildi vafasamt.

Gisp! 2, kápumynd eftir Jóhann L. Torfason 64 síður, kápa í lit, innsíður svart-hvítar Smekkleysa febrúar 1991 upplag 800

Gisp! 3, kápumynd eftir Þorra Hringsson 64 síður, kápa í lit, innsíður svart-hvítar Smekkleysa sumar 1991 upplag 500

„Fleiri teiknarar, fjölbreyttari sögur: við vonum að þróunin sé jákvæð og að við festumst ekki í myndasöguheiminum eða öllu heldur að okkur takist að draga sem flest inn í hann svo erfiðara verði að staðsetja veggina og innanstokksmunirnir fái betur að njóta sín. Liður í þeirri viðleitni er sýning í Ásmundarsal sem opnar sama dag og þetta blað kemur út - 16. febrúar - og stendur til 24. Þemað er „Arkitektúr í myndasögum“ og er sýningin sett upp í samvinnu við Arkitektafélag Íslands.“

Úr ritstjórnargrein í öðru tölublaði *Gisp!*, febrúar 1991.

Við útgáfu fyrsta tölublaðsins var um margt fylgt góðum og gildum vinnubrögðum alvöru útgefanda. Fenginn var hönnuður til að hanna og brjóta um (fékk reyndar ekki krónu fyrir, ef ég man rétt) og dreifingarfyrirtæki sá um að koma blöðunum í sölu. Eftir sölufiaskó fyrsta blaðsins var snarlega dregið saman og allar deildir útgáfunnar endurskipulagðar. Annað blaðið settum við upp sjálfir og dreifðum í minna upplagi. Hins vegar buðum við upp á áskrift. Það tilboð fékk lítil viðbrögð. Á bakkápu blaðsins útbjuggum við platkápu í slúðurblaðastíl og töldum okkur þannig fá meira pláss í blaðarekkum og meiri athygli.

Kynning á þessum fyrstu blöðum var öflug en virtist hafa lítil áhrif á sölu. Hins vegar komu nýir höfundar til sögunnar, t.d. Freydis Kristjánsdóttir. Við færðum okkur nær myndlistinni með birtingu á verkum eftir Róbert Róbertsson og Helga Þorgils Friðjónsson og fyrsta greinin leit dagsins ljós þar sem Sigurður Ingólfsson fjallaði um Batman.

Frá útgáfusýningunni í Ásmundarsal. Fyrstu samsýningu *Gisp!* má hins vegar telja sýningu í Djúpinu í september 1990.

„Eins og vanalega eru tvær konur í hópnum (skv. GISP!-staðli) sem hlýtur að teljast eitt hæsta hlutfall í nokkru myndasögublaði. Þar að auki birtist nú efni eftir tvo útlendinga sem sýnir að GISP!-faraldurinn breiðist óðfluga út um hinn byggða heim... Næsta blað kemur út í tæka tíð fyrir jólahasarinn. Að lokum, munið þetta: GISP! ER LISTVÆNT BLAÐ.“

Úr ritstjórnargrein í þriðja tölublaði *Gisp!*, sumarið 1991.

Kannski vorum við orðnir of listvænir? Við vildum ná til fólksins, ekki satt? Laða það fyrst að með lúmskum myndum afþreyingarinnar og fanga það síðan með listinni. Þess vegna skelltum við hasarnum á þriðju kápu og Dóri kynnti fyrir lesendum þjóðlegu handboltahetjuna Kristján Gísla. En allt kom fyrir ekki. Salan jókst ekki, sölustöðum tækkaði og ef ekki hefði komið til greiðsla frá menntamálaráðuneytinu vegna sýningar á göngum þess hefðu endar ekki náð saman. Fyrir utan peninginn var ráðuneytissýningin merkileg fyrir þær sakir að okkur tókst í fyrsta sinn að valda hneykslan, hvort sem það telst til tekna eður ei. Teikningar Tóta af ráðherrum og öðru fólkí voru í fyrstu ekki hengdar upp en svo fór þó að lokum.

Blaðið varð sífellt fjölbreyttara. Boðið var upp á verðlaunasamkeppni eftir handriti Þorvalds Þorsteinssonar, Gunnar Hjálmarsson (Dr. Gunni) steig sin fyrstu myndasöguskref og birt var efni eftir Eric Koo Sin Lin frá Máritius og Frakkann Paquito Bolino. Þess má geta að verðlaunasamkeppnina vann Erpur Eyvindarson, sem nú er lands- og jafnvel heimsþekktur rappari, en þá einungis hæfileikaríkur strákhvolpur. Svona vorum við með puttann á púlsinum þótt ekki væri það fjármálaæðin.

Tengslin við útlönd styrktust enn frekar með útgáfu sagna eftir nokkra úr ritstjórninni í finnsku blaði sem við höfum einungis frétt af en aldrei séð.

Gisp! 4, kápu mynd eftir Bjarna Hinriksson 64 síður, kápa í lit, innisíður svart-hvítar Útgáfufélag Gisp! desember 1991 upplag 500

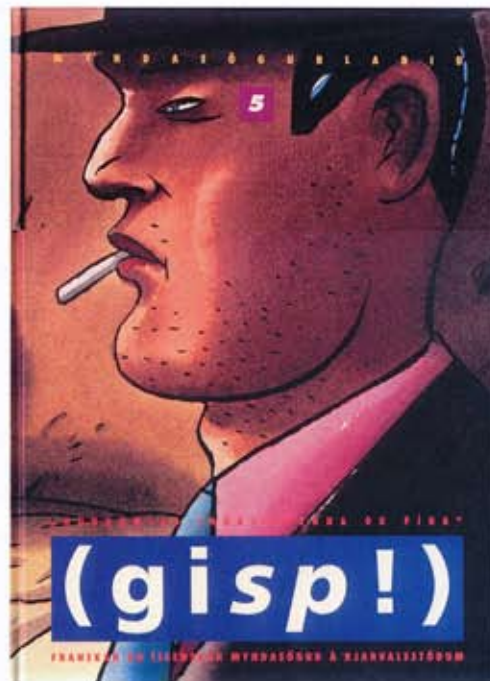
„Á nýju ári komum við sjaldnar út en talsvert stærri og örugglega vandaðri. Til viðbótar við birtingu myndasagna er ætlunin að halda áfram á þeirri braut sem mörkuð hefur verið í tveimur síðustu blöðum; að birta greinar og fréttatengt efni, einnig um skyld málefni s.s. tölvugrafík og myndbönd, sem og að kynna teiknara með viðtali og birta þýddar sögur erlendra höfundana... Flaggskipið er og verður Gisp! en sérhefti og bækur eru í undirbúningi. Auk þess er von til að verk fremstu höfunda Frakka (Moebius, Bilal...) komi hingað til sýningar í eitt af listhúsum borgarinnar og það fyrir tilstilli Gisp!“

Úr ritstjórnargrein í fjórða tölublaði *Gisp!*, desember 1991.

Tíraunir með kápu myndir héldu áfram, nú var reynt að höfða til lesenda með jólamynd á kápuinni. Áfram dróst upplagið saman en metnaðurinn jókst. Erró fékk að vera með og við sinntum skyldum okkar við eldri og reyndari höfundana með birtingu Blsa og Krimma eftir Sigurð Örn Brynjólfsson. Laura Valentino, Stígur Steinþórsson og Guðjón Ketilsson voru meðal höfunda. Þegar hér var komið sögu var orðið ljóst að útgáfa blaðsins yrði aldrei jafn regluleg og til stóð í upphafi. Því var hugmyndin um sérheftin og bækurnar sem vikið er að í ritstjórnarspjallinu áleitn en minna varð um framkvæmdir.

Útbreiðslutíraunir ritstjórnarinnar héldu áfram og meðal annars eyddi hún ófáum klukkustundum í Kolaportinu þar sem *Gisp!* var selt innan um harðfisk, kókosbollur og beyglaðar vinyl-plötur. Helsta söluvaran reyndist þó vera syra jólakorta sem við teiknuðum. Ef við hefðum haft snefil af viðskiptaviti hefðum við alfarið hætt útgáfu myndasagna og haldið okkur við póstkortagerð. Man einhver eftir upphafi Smekkleysu?

Jólaort eftir Þorra Hringsson og Halldór Baldursson

Gisp! 5, kápu mynd eftir Loustal 112 síður, kápa í lit, innisíður svart-hvítar og sumar í lit, harðspjaldakápa í lit. Kjarvalsstaðir, nóvember 1992

„Þessi Gisp!-bók er um margt sérstök og gegnir tvenns konar hlutverki: annars vegar er hún fimmta tölublað tímaritsins, sem hóf göngu sína haustið 1990, og hins vegar er hún sýningarskrá myndasögusýningarinnar á Kjarvalsstöðum.

Sýningin er tvískipt í rými og jafnvel fjórskipt, ef vel er að gáð, en þó ein heild sem sameinast í þessari bók. Franski hlutinn er farandsýning tólf þekktra nútímahöfunda sem samanstendur af prentuðum myndum auk upplýsingatexta um þá. Fyrir þessa sýningu er sérstaklega bætt við frumteikningum eftir höfundana og áhersla lögð á Jacques de Loustal. Íslenski hlutinn er kjarni Gisp!-hópsins ásamt ungum, frönskum teiknum sem eiga það sameiginlegt að hafa stundað nám í bænum Angoulême og vera um margt á sama róli og íslensku teiknararnir.

Sumt af efninu í bókinni er ekki á sýningunni. Að því leyti er sýningarskráin virkari hluti af sýningunni en gengur og gerist enda myndasögurnar vanari hinna prentuðu síðu en safnveggjum... Hvenær og hvernig Gisp! birtist lesendum sínum næst er ekki vítað...“

Úr ritstjórnargrein í fimmta tölublaði *Gisp!*, nóvember 1992.

Þessa sýningu, og bókina sem fylgdi með, má líta á sem lokahnykkinn í fyrsta útgáfuspretti Gisp!-hópsins. Við vorum komnir niður á Jörðina og við vorum komnir inn í söfnin. Helsti útgefandi myndasagna á Íslandi haustið 1992 voru Kjarvalsstaðir. Áttum við kannski heima á söfnunum? Við áttum ekki heima í

Frá sýningunni

Frá sýningunni

sölurekkum sjöppanna, svo mikið var víst, og okkar tími virtist ekki runninn upp í bókabúðunum heldur.

Sýningin var samstarf Gisp!, Kjarvalsstaða, Menningarmálanefndar Reykjavíkurborgar, frönsku menningarstofnunarinnar AFAA og franska sendiráðsins. Jákvætt viðhorf Gunnars Kvarans, þáverandi safnstjóra Kjarvalsstaða, til myndasagna má rekja til franskra skólunar hans og kynnanna af Erró.

Bókin var sú blanda myndasagna, frásagnarmyndlistar og greina sem Gisp! hafði lengi stefnt að. Fjölbreyttar sögur íslenskra og erlendra höfundar, löng grein eftir Þorra um myndasöguheiminn, önnur eftir Óla um upphaf íslenskrar myndasagnagerðar, hönnun bókarinnar í höndum Birgis Andréssonar - Gisp! hafði aldrei verið betra og kannski var best að hætta á sýningar- og útgáfutíðinum. Á Íslandi var auðveldara að komast að með myndasögur á söfn en hjá útgefendum. Eitthvað var það ófugsnúið.

Þess má svo geta að bókin var lengi til í ríkulegu upplagi á sölustöðum Listasafns Reykjavíkur en eftir að geymslur safnsins í Skeifunni brunnu er Gisp! 5 eitt torfengnasta tölublað allrar útgáfuráðarinnar.

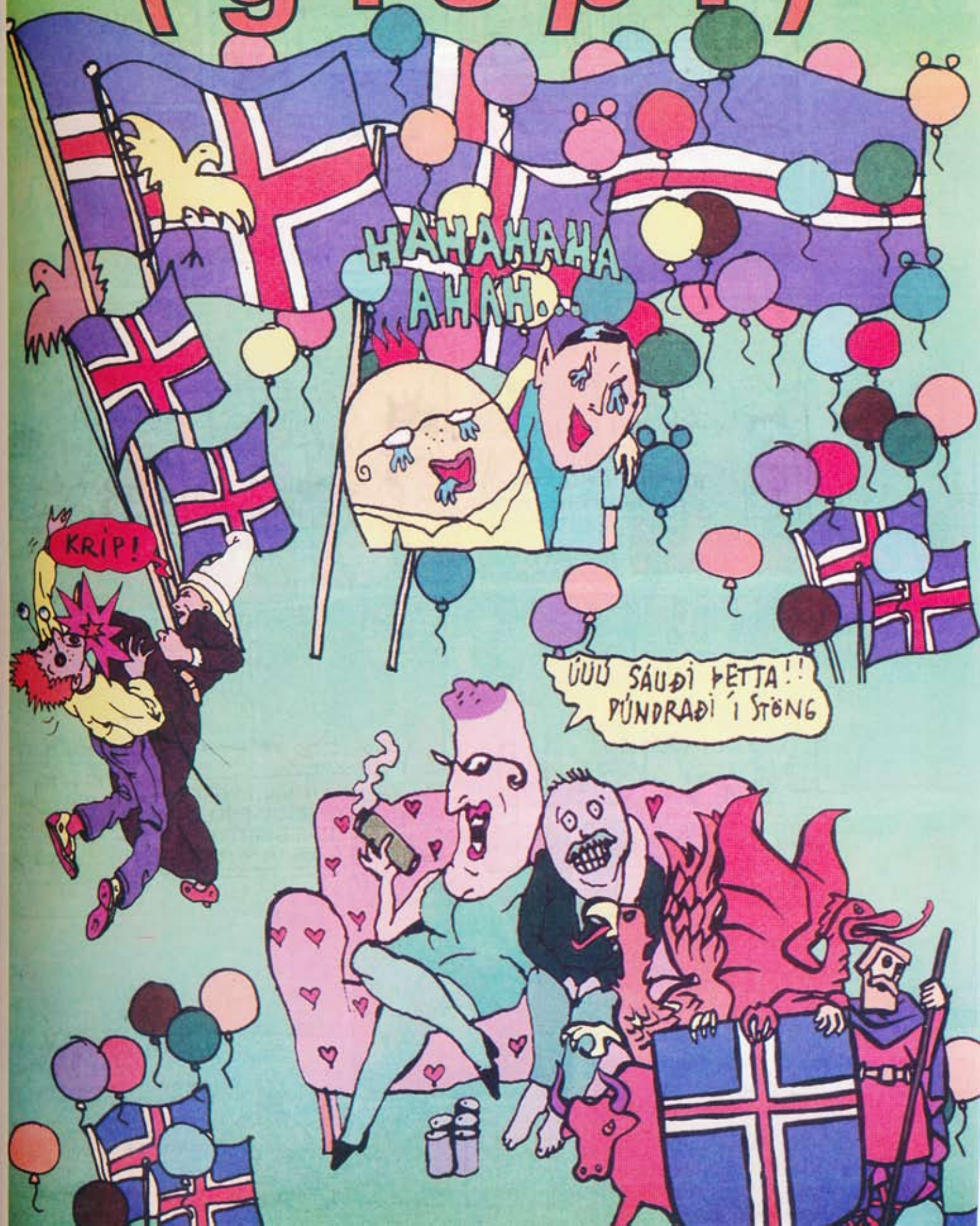
Gisp! var eins og hljómsveit sem hættir að túra og gefa út plötur en er ekki lögð niður heldur leggst í dvala meðan meðlimir einbeita sér að sólóferli um stund. Í okkar tilfalli var þetta almennur sólóferill í lífi og starfi en ekki sérstaklega í myndasögum. Það var kominn þreyta í mannskapinn.

Íslenskar myndasögur voru ekki beinlínis komnar til að vera en þó brá þeim söku sinnum fyrir á síðum dagblaðanna og myndskreytar sóttu í sig veðrið. Tæpum tveimur árum seinna gafst tækifæri til að ydda kómiksblýantana.

Í tilefni 50 ára afmælis lýðveldisins vorum við beðnir um að gera myndasögur í sérstakan áttblöðung með Eintaki sem þá var og hét. Blaðið hafði leitað meira til teiknara en algengt var og fyrir utan myndskreytingar við greinar höfðu meðal annars birst þar sögurnar um Silfurskottumanninn eftir Steingrím Eyfjörð.

Ekkert af því sem birst hefur undir merkjum Gisp!-hópsins hefur verið gefið út í jafn stóru upplagi og þessi áttblöðungur. Samt er hann það Gisp!-blað sem fæstir vita af í dag. Hver heldur upp á gulnaðan dagblaðapappír? Til að gera lesendum Gisp! kleift að lesa týnda blaðið er það endurprentað hér í þessari bók.

(g i s p !)

HAHAHAHA
AH AH...

KRIP!

ÚUÚ SÁUÐI ÞETTA!!
ÞÚNDRADI Í STÖNG

ENGLISH SUMMARY

The Borderline

This ninth issue of the comic book *Gisp!* serves both as a field for new comics and as a catalogue for the comic-exhibition *Níán* (The Nine).

There are now thirteen years since *Gisp!* instigated a large comic book exhibition at *Kjarvalsstaðir*, displaying Icelandic and French work. Since then much has changed for the comic book in Iceland. Other exhibitions, comic book sections in libraries, comic book shop *Nexus* and regular reviews and writings on comics have helped to make the comic book culture more visible.

With a this exhibition in *Listasafn Reykjavíkur, Hafnarhús*, we wish to face north, looking at the Icelandic comic book today, and how it is related to comics in Canada (*Drawn & Quarterly*) and Scandinavia (*Optimal Press*). Furthermore, the intention is to explore the connection to the Icelandic art world, particularly as concerns the comic paintings of *Erró*.

In addition there will be exhibitions from the works of *Art Spiegelman* and *Dave McKean*.

The comic book uses words and pictures to an equal extent. It belongs to both popular culture and art, while emerging from the world of mass media, the comic book has increasingly become a medium for personal expression. The threads between the various arts and countries are not always clear and borderlines can be vague.

This part of *The Nine* is on one hand an attempt to mirror the Icelandic comic book in countries on both side of the Atlantic. Two ambitious publishing houses from Canada and Sweden (*Drawn & Quarterly* and *Optimal Press*) will contribute to the exhibition.

On the other hand an attempt is made to illuminate the threads that connect the comic book and visual arts, in particular here in Iceland. In ten years, each member of the *Gisp!* group has travelled his own creative ways, while the comic book remains the form that unites them. In Iceland there is almost no tradition of publishing comics and thus it can justly be said that *Gisp!* is rooted in visual art rather than in literature.

Godly Internal Seething and Pain 1990-1999

In the autumn of 1990 the comic book was not blooming in Iceland. Some years earlier publishers *Fjölvi* and *Iðunn* had more or less given up on publishing comics in translation and the import was a limited selection of American superhero comics, cartoon-collections and the occasional appearance of an English comic work. However, in the midst of this cultural darkness,

a group of boys appeared, deciding on the ambitious project of publishing an all Icelandic comic journal. The title *Godly Internal Seething and Pain*, was an indication of what was to come, and also a homage to the Danish version of *Donald Duck* (who exclaims: *GISP!* on a regular basis.) The editors of the first issue were *Pórarinn Leifsson, Ólafur J. Engilbertsson, Jóhann L. Torfason, Halldór Baldursson, Bragi Halldórsson* and *Bjarni Hinriksson*. *Porri Hringsson* also had a story in the issue and later became a member of the editorial board. This way of publishing had become quite common in Europe and USA, due to the old-fashioned attitudes of publishers or simply because there were no publishers.

The project was ambitious, and while it definitely has played an important role within the fragile comic book culture of Iceland, it soon became apparent that such a publication was impossible on a regular basis. Eight issues have appeared sporadically over the past 15 years, this book counts as number nine. Three other issues were also catalogues for comic exhibitions, and one issue was a newspaper supplement. In addition, *Bjarni Hinriksson* published his book *Stafrænar fjaðrir* (*Digital Feathers*) (2003) under the insignia of *GISP!*

Optimal Press

Optimal Press was founded in 1991 by *Ingemar Bengtsson* and *Mikael Tegebjer*, who felt that Swedish comic book authors needed a publisher. The collection „*Ulv í fàraklæðer*“ („*Wolf in Sheep-clothing*“) was the first publication and the founders assumed it would also be the last. They were wrong, the book was widely noticed and sold well. Thus, *Ingemar* and *Mikael* decided to continue publishing quality comic books for grown-ups. Among the first authors were *Daniel Ahlgren, Johan Wanloo* and *David Liljemark*. *Optimal Press* stresses the importance of the creative role and has published many works by beginners and works that other publishers do not dare to publish. In 1993 translations of Scandinavian comics became a part of the publication. In 1998 the first issue of the annual journal „*Allt för konsten*“ („*Everything for art*“) appeared, soon becoming a platform for stories by Scandinavian authors. *Mikael Tegebjer* left in 1997 and since then *Ingemar Bengtsson* has been alone at the helm. The publishing house and its authors have received many awards.

Drawn & Quarterly

When American comic books are mentioned, not many people think about Canada. However, when it comes to alternative comics it turns out that the Montreal based *Drawn & Quarterly* has had considerable influence. *Chris Oliveiros* founded the publishing house in 1990 after an eye-opening

experience when reading *Raw* (edited by *Art Spiegelman*).

To begin with only the journal *Drawn & Quarterly* was published, four issues a year, but soon it grew, became a book and after that more books followed by authors *Seth, Julie Doucet, Joe Matt* and others. In addition to authors from Canada and the U.S., stories by European authors, known and less known, appeared in the *D&Q* collection.

D&Q has managed fairly well to distribute its books to general bookstores as opposed to only specialised comic book stores. The key to this is of course the quality of the stories, but the quality of the books' design plays a role as well.

Dave McKean, a World With and Without Words

McKean is educated as an artist, an illustrator and graphic designer. His work with comic book writer *Neil Gaiman* has made him well known, most recently he has turned to film.

McKean's first publication with *Gaiman*, *Violent Cases* (1987), indicates the style that the artist was to become famous for, drawings and mixed media. With the *Sandman* covers, also for *Gaiman*, *McKean* opened up a new scape within comic book art, using his mixed media style to a highly successful effect, creating a look and feel for the series.

The artist has illustrated two children's books written by *Gaiman*, *The Day I Swapped My Dad for Two Goldfish* (1998), a story about a boy who swappes his dad for two goldfish, and how he then has to try and reclaim him, and *Wolves in the Walls* (2003) describing how a little girl deals with her discovery that there are wolves in the walls of her home. Both stories are richly illustrated, and the artist uses his style to a highly visual effect, creating a complex feeling of comedy, horror and sadness.

In *The Comical Tragedy or Tragical Comedy of Mr. Punch* (1994) *McKean* continues his explorations in visual language, using photography as an interesting effect. This effect is also, to some extent, used in *Cages* (1998), written and drawn by *McKean*, where the bulk of the story is drawn. Photographs are used when describing memories, dreams or visions, thus subverting the idea that the photograph is a truth-value medium. *Cages* mostly takes place within a single building, a block of flats, the storyline jumping between the various persons that live there. The main story focuses on an artist that has just moved into the building seeking inspiration in a fresh environment, and the graphic novel partly revolves around issues of creativity.

McKean's best known work is probably *Arkham Asylum: Serious House on Serious Earth* (1989), written by *Grant Morrison*, a *Batman* story about the lunatic's takeover of the asylum.

Raw Mice and Disappearing Towers: Art Spiegelman

To date Spiegelman has only published two works, apart from shorter fiction, the Pulitzer-prize-winner *Maus* and *In the Shadow of No Towers*. While this does not seem much output in terms of comics, his contribution has been influential in other ways. Together with his wife, Francoise Mouly, Spiegelman has for a long time been an important editor. In 1980 they started the comic magazine *Raw*, and most recently they have edited a series of comic books for children. Apart from this Spiegelman is also known as an illustrator, drawing front pages for *The New Yorker* and illustrating Joseph Moncure March's 1928 poem "The Wild Party".

Maus was published as a graphic novel in 1986 and broke the barrier between comic books and other books, being the first comic to be available in mainstream bookstores. Equally an autobiography and a biography, *Maus* describes the story of Art Spiegelman's parents in the second world war, and how they survived the Holocaust. The mice in question are the Jews (which the Nazis called vermin), Germans are cats and so on. This usage of anthropomorphic animals is particularly striking as such are usually a source for laughter and fun, often seen as trivial children's material. The style is very simple, quite unlike the style of Spiegelman's former work, which tended towards the expressive and decorative complete with innovative experiments with the form. This is a heritage from the underground comix, where biographical and autobiographical material also became a strong current.

This experimental style resurfaces in the work *In the Shadow of No Towers* (2004) which is Spiegelman's reaction to September 11 2001. Partly autobiographical, it is also an exploration of the roots of comics in early newspaper comics, some of which are re-printed at the end of the book, in a kind of a homage to the influence of these authors on Spiegelman's own work. *No Towers* is not strictly a story, rather a combination of fragments, reflections, memories – all with a strong political undertone.

Erró and the Comics

The comic book is one of the many sources for Erró's work. He uses comic book imagery as words and sentences, and his work seems to be on the borderline of a narrative. He describes himself as a journalist, someone who watches the images of the world and documents them by placing them in a sequence. The reader of the comic book, recognising the figures, might be annoyed at Erró's plundering, while the art gallery visitor might wonder where these powerful images come from, and ponder how the artist makes pulp appear like art.

Action in New York

Erró traces his interest in comics to his first visit to the United States in 1963. There he got to know the action comic book and started using this material in his work. However it is not until the late sixties and early seventies that the comic influence really starts, with added political thrust from the artist. Comic-scape (ath) from 1972 is Erró's first large work, based entirely on the comic book, later he uses underground comix in the series *For R. Crumb*. However, it's the action of the superhero comics that continues to fascinate him.

Erró, Kirby and Crumb

Erró does not seem to have any favourite authors in the comic book world. The exception however is Crumb. The titles of his paintings usually refer to the characters rather than the authors. This reflects the comic book world, where authors usually did not have the copyright to their own creations and characters moved between authors and artists in endless series and sequels. Thus, the character becomes stronger than the author. This however is different in the field of underground comix, where the artist is everything.

Erró the Comic Book Artist?

Erró does not view himself as a comic book artist although sometimes the structure of his work bears strong resemblance to comic book design. Early in his career he places images in a sequel reminiscent of the sequential art-form of the comic book. His style is, like the style of the American superhero comics, moving towards a more complex visualisation, using influences from film and computergraphics.

Erró the comic book author uses the outer form of the comic book to tell layered stories – or rather to create a narrative condition – and break up time in his paintings.

Original - Copy

Erró likes the mass printed image that vipes out the author. Face to face with his paintings, however, the spectator witnesses the handmade. Erró has started quoting himself in his paintings, sampling freely and changing lines and styles, managing to conflate different styles of different authors to make them work together in one painting.

The Icelandic Comic Book

Comic books in Iceland

The Second World War soldiers brought comic books to Iceland as to so many other countries. Newspaper strips also appeared and some translations of Danish material. Translations of European stories only started in around 1970, with *TinTin*, *Asterix* and other classical titles in the forefront. In 1983 Donald Duck was first published

in Icelandic, an in 1984 translations of American superhero stories started. Most recently Nordic comic attempted to publish ambitious translations of new European material, but distribution proved difficult.

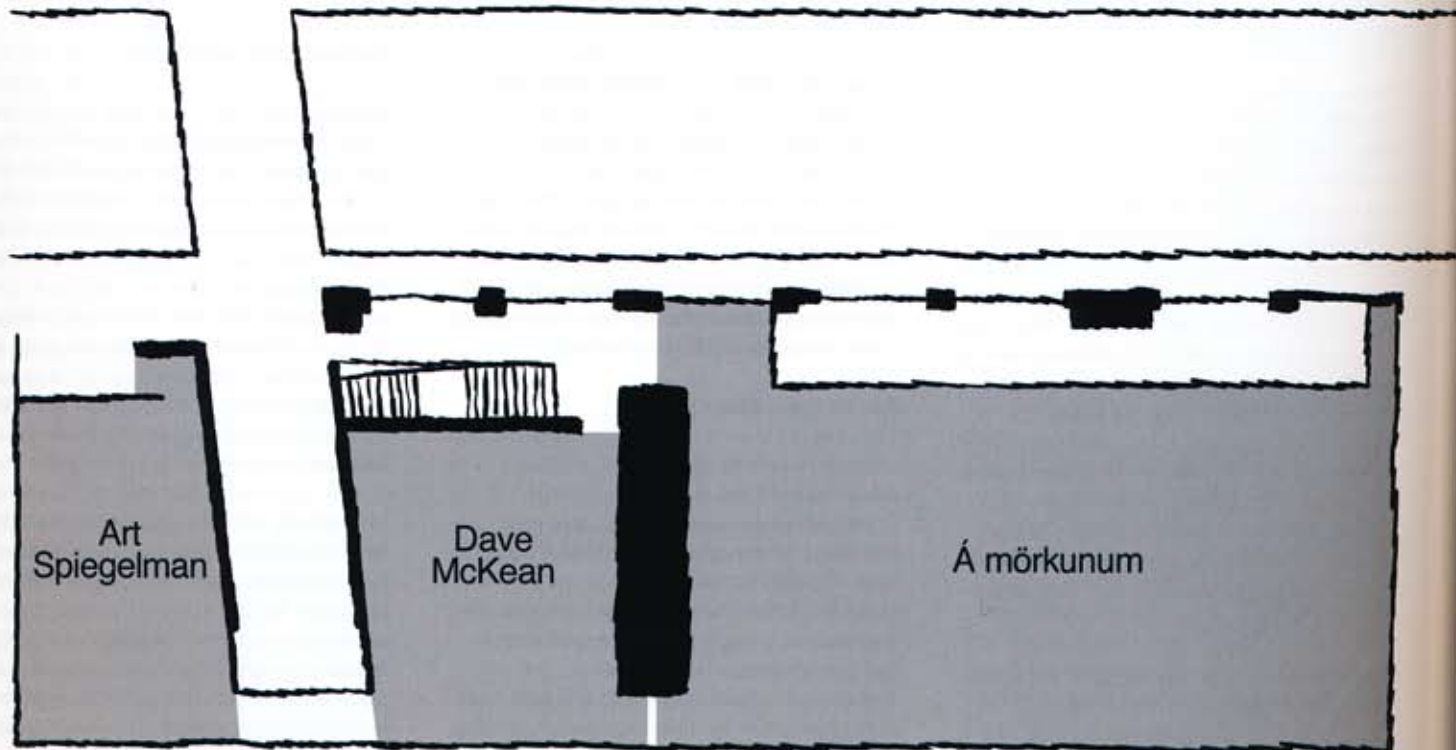
In 1991 the comic bookstore *Nexus* opened as a department of Eymundsson's bookshop. A year later it became independent and has been instrumental in Icelandic comic book culture since. In 2000 a comic book department was opened in the new house for the main branch of the Reykjavik City Library, other libraries soon opened their own sections.

Icelandic comic book artists

The Icelandic comic book does not have a long story. The artist Muggur (1891-1924) is considered by many to be one of the beginners, but the first regular comic is assumed to be *Bubbi litli* by Haraldur Einarsson, appearing in *Vikan* 1960-62. Tryggvi Magnússon drew caricatures and comics for the magazine *Spegillinn* (starting in 1926), and between 1950 and 1975 Halldór Pétursson did illustrations and cartoons. He was also a painter. Gísli Ástþórsson started writing and drawing *Sigga Vigga* at the end of the seventies. Cartoonist Sigmundur has contributed regularly to *Morgunblaðið* for many years.

In 1965 two comics appeared, *Stebbi stælgæ* by Birgir Bragason and *Sæmundur og Kölski* by Haraldur Guðbergsson. Haraldur had earlier published *Ása Þór* in *Lesbók Morgunblaðsins*. He was the first to make sequential comics. Gyfi Gíslason has drawn comic adaptations of folktales, most recently publishing some in English. Others include Kjartan Arnórsson and Ingi Jensson, both have published erotic/pornographic material. Ingi is today the only comic book author who draws comics for a living, apart from erotic stories he draws various comics for magazines and newspapers. Huggleikur Dagsson is more in line with underground comix with his publications *Elskið okkur*, *Hatið okkur* og *Ríðið okkur* (*Our Prayer* is an English collection from the first two). *Blóðregn* and *Brennan* are free adaptations from a saga, *Njáls' saga*, by *Embla Ýr Bárudóttir* and Ingólfur Örn Björgvinsson. *Sjálfstætt framhald*, *Brennan*, *hefur einnig hlotið lof*. Three comic magazines have been published sporadically since the early nineties. Ómar Stefánsson and Óskar Thorarensen publish *Bandormur*, in 1990 a few artists started publishing *GISP!*, and the third irregular comic vehicle is *Blek*, published since 1996.

Bjarni Hinriksson
 Bragi Halldórsson
 Búi Kristjánsson
 Freydís Kristjánsdóttir
 Gunnar Hjálmarsson
 Halldór Baldursson
 Hallgrímur Helgason
 Huggleikur Dagsson
 Ingi Jensson
 Ingólfur Örn Björgvinsson
 Jean Posocco
 Jóhann Ludvig Torfason
 Kjartan Arnórsson
 Laura Valentino
 Ólafur J. Engilbertsson
 Ómar Stefánsson
 Oskar Ingi Thorarensen
 Þórarinn B. Leifsson
 Þorri Hringsson

Bjarni Hinriksson
 Bragi Halldórsson
 Freydís Kristjánsdóttir
 Gunnar Karlsson
 Halldór Ásgeirsson
 Halldór Baldursson
 Hallgrímur Helgason
 Helgi Þorgils Friðjónsson
 Huggleikur Dagsson
 Jón Garðar Henrysson
 Jóhann Ludvig Torfason
 Kristinn Harðarson
 Laura Valentino
 Ólafur J. Engilbertsson
 Ómar Stefánsson
 Steingrímur Eyfjörð
 Tómas Lemarquis
 Þorri Hringsson
 Þorvaldur Þorsteinsson
 Þór Vigfússon

Dan Reeder
 Frank van Mens
 Jan Knapp
 Milan Kunc
 Peter Angermann
 Peter Holstein
 William Anthony

David Collier
 Geneviève Castrée
 Julie Doucet
 Seth

Anneli Furmark
 Ása Grennvall
 Christopher Nielsen
 Daniel Ahlgren
 David Liljemark
 Henrik Lange
 Henrik Rehr
 Jan Solheim
 Jason
 Kati Kovács
 Katja Tukiainen
 Li Osterberg
 Matti Hagelberg
 Patrik Rochling
 Pentti Otsamo

SAGA

JACK

KIRBY

Islenska myndasagan

LISTASAFN REYKJAVÍKUR
REYKJAVIK ART MUSEUM

